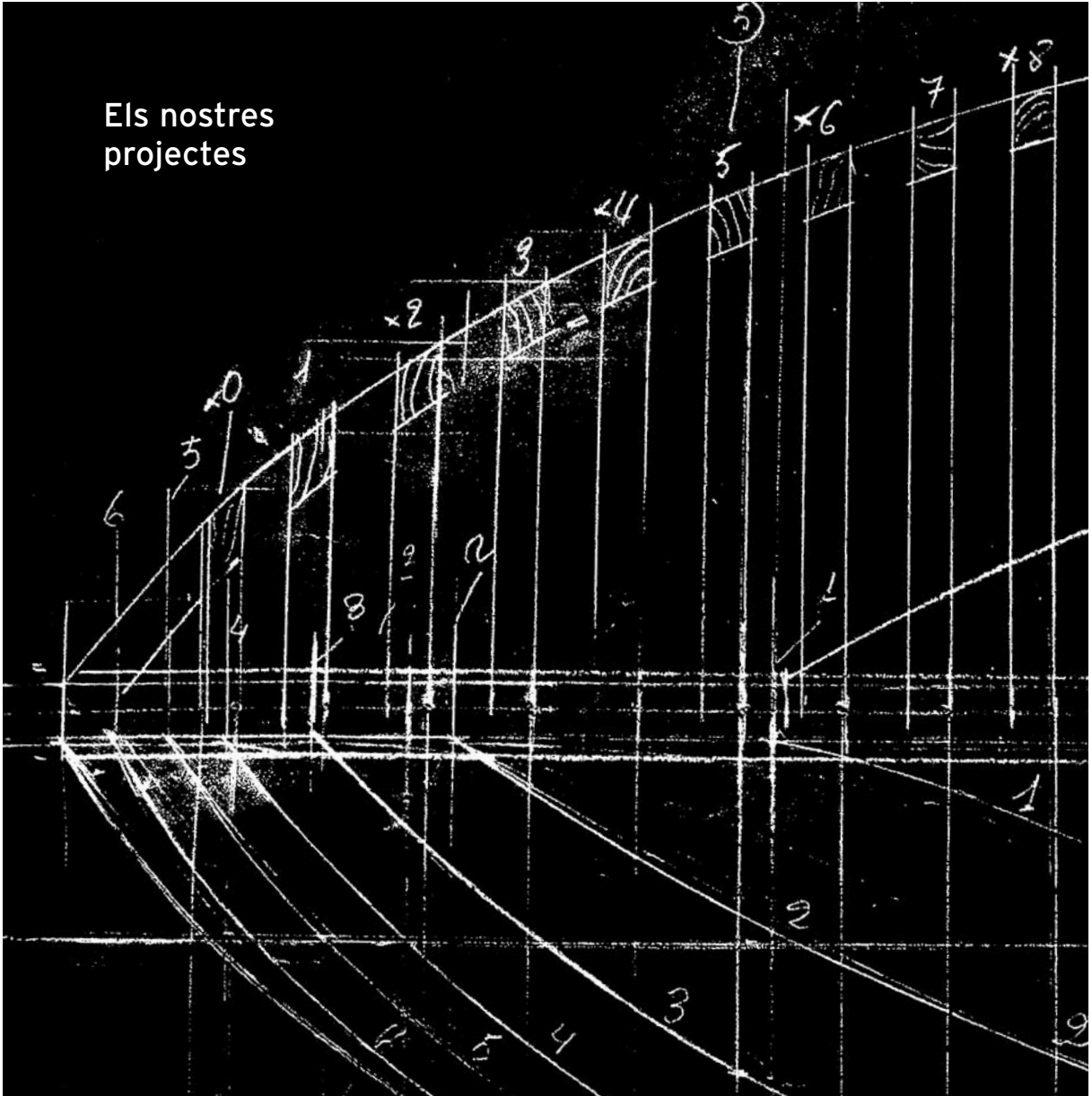

Els nostres projectes

Recerca en etnologia marítima: el projecte «Pescadors i barques de Cambrils. Estudi etnològic de la pesca i les drassanes tradicionals a Cambrils i els canvis produïts per la construcció del port de refugi»

Enric Garcia

El 28 de juny de 2005, el Museu Marítim de Barcelona es va integrar a la xarxa de col·laboradors del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana (CPCPTC). Esdevenia, així, una antena més de l'Observatori per a la Recerca del Patrimoni Etnològic de Catalunya. Aquesta integració comporta el compromís, per part del museu, d'obrir una nova línia d'investigació per tal de desenvolupar programes de recerca i difusió en el camp de la recerca etnològica. Com a antena, el Museu Marítim de Barcelona es planteja diferents actuacions, entre elles la promoció de projectes de recerca.

En aquest sentit, el primer gran projecte de recerca dissenyat i realitzat des del museu porta el títol de «Pescadors i barques de Cambrils. Estudi etnològic de la pesca i les drassanes tradicionals a Cambrils i els canvis produïts per la construcció del port de refugi». Aquest projecte de recerca -documentació proposa realitzar un estudi en el camp de l'etnologia marítima catalana, la principal originalitat del qual rau a observar com una obra d'enginyeria, la construcció d'un port de refugi a Cambrils -iniciada l'any 1933 i finalitzada el 1947-, provoca uns canvis en cadena que afectaran profundament el món de la pesca tradicional i una activitat que hi té molt a veure: la construcció naval.

Abans de la construcció del port, el món de la pesca a Cambrils era similar al d'altres comunitats pescadores de Tarragona i de la resta de la costa catalana. Però la construcció del port, als anys trenta i quaranta, transformarà completament la situació. Les possibilitats que ofereix el

port de refugi és una de les causes que la indústria de la construcció naval a Cambrils prengui una empena considerable des del punt de vista econòmic i, sobretot, tecnològic. Però els seus efectes se sentiran en molts aspectes de la societat cambrilena.

Ens interessa documentar com, amb la construcció del port, apareix una especialització dins el sector pesquer que comporta canvis en les formes de construcció naval i en els equips -d'eines manuals a màquines més modernes-; l'entrada de matèria primera i el seu tractament -instal·lació d'asserradores-; la transformació dels oficis tradicionals, com els de mestres d'aixa, calafats, velers, etc., que reben l'impacte d'uns canvis que modifiquen les

formes de treball i de relació laboral; l'aparició de noves figures a la tripulació, com el motorista, que trenca l'esquema clàssic de la tripulació de pesca; la vida a bord i, en general la vida dels pescadors, que guanyaran en seguretat, regularitat, ritmes de vida, etc.

Aquests canvis, produïts més de cinquanta anys enrere,

La recuperació de la barca *Teresa*, que duu a terme el Museu d'Història de Cambrils, és un projecte íntimament lligat al projecte de recerca IPE-Documentació «Pescadors i barques de Cambrils». Foto: Gerard Martí - Museu d'Història de Cambrils.

encara poden notar-se actualment a la població de Cambrils. És per això que el nostre projecte de recerca pretén calibrar la dimensió i l'abast dels canvis esmentats a través d'una exhaustiva enquesta etnogràfica. És a dir, ens proposem de mesurar com la confluència d'aquests canvis ha impactat en una població que viu bàsicament per a la pesca, una població que resulta físicament afectada per la forma del seu litoral, la configuració de l'espai geogràfic i urbà -on hi havia la platja hi ha el port-, així com per la visió que es té del litoral des del mar. Tot plegat produeix canvis en aspectes tan importants com les senyes, la qual cosa ha millorat la seguretat i ha reduït el nombre d'accidents i morts en el sector.

Aquest gran projecte de recerca, actualment en marxa, s'ha pogut iniciar, en una primera fase, gràcies a l'obten-

ció d'un projecte de recerca IPEC - Documentació. De fet, es tracta d'un projecte de gran volada que es desenvoluparà en diferents fases. El treball el duu a terme, al llarg del 2008, un equip format per Joan Manel Arca, Eliseu Carbonell i Enric Garcia. Cal destacar, a més, el recolzament que s'ha rebut per part de la comunitat de Cambrils, encapçalada per l'Ajuntament, la Confraria de Pescadors i el Museu d'Història de Cambrils. De forma paral·lela, i malgrat que es tracta de projectes independents, la recerca documental es desenvolupa de forma coordinada amb els treballs en marxa relacionats amb la recuperació de la barca *Teresa*, un embarcació de pesca construïda l'any 1936, la restauració de la qual és una aposta del Museu d'Història de Cambrils en la qual col·labora el Museu Marítim de Barcelona.

Al fons del mar: els arxius d'empresa de l'arxiu del Museu Marítim de Barcelona

Pilar Cuerva Castillo

Arxivera del Museu Marítim de Barcelona

Hom podria pensar que els documents d'arxiu mantenen poca relació amb una institució de museu com la nostra. La corrosió del salnitre i la intensa bellesa del mar semblen distants d'un tipus de document que no ha basat el seu primer valor en l'estètica de la forma, del contingut o del pas del temps.

Els documents d'arxiu, que poden ser de diferents tipus -textuals, gràfics, audiovisuals, i plasmats en diferents suports com el pergamí, el paper o, actualment, en suport electrònic-, es produeixen de manera natural i seqüencial quan les persones físiques o jurídiques exerceixen i desenvolupen les funcions i activitats que els són pròpies. Com la sorra, els documents aïllats són una part esmicolada del sauló; aplegats, mantenint la seva relació orgànica, la procedència i la integritat, sedimenten i es transformen en granit, on cada part forma el tot, on el tot és el fons d'arxiu.

El Museu Marítim custodia diversos arxius d'empresa formats com a resultat d'aquest procés de sedimentació documental: el fons de la Compañía Trasatlántica, Talleres Nuevo Vulcano, fons Barcelona Agència Marítima, fons Astilleros Cardona, fons Sayremar i el fons de Proname, SL. Tots mantenen en comú ser fons d'empreses privades que han basat la seva actuació i els seus objectius empresarials en algu-

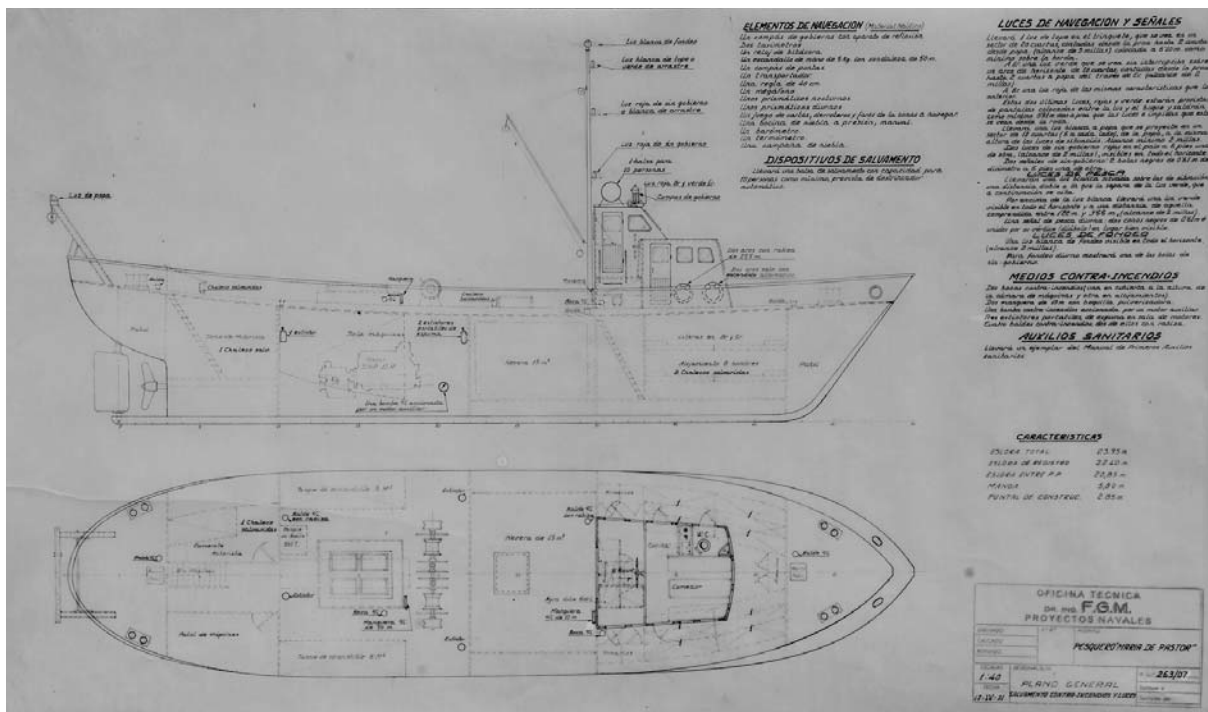
na activitat econòmica relacionada amb el mar: el trànsit de passatgers i el de mercaderies, o la construcció, la reforma i la reparació de vaixells. Tots els seus documents van néixer per deixar constància administrativa o jurídica de la gestió dels seus efectius i com a resultat de les seves activitats econòmiques. Els valors científic, històric i

cultural suren un cop esgotats els valors primaris que van impulsar la seva elaboració; la importància informativa rau en el context de la producció dels documents i la relació interna que es manté entre ells.

Tenint en compte que l'Arxiu treballa en el marc d'actuació dels documents d'arxiu, aquest servei s'ha plantejat diversos projectes respecte als fons que custodia. Una de les actuacions més immediates consisteix a descriure els arxius a nivell de fons, utilitzant la Norma de descripció arxivística catalana (NODAC). Aquest primer pas ens permetrà posar a disposició dels usuaris tota la informació relativa als fons que custodiem i preparar a curt termi-

ni un primer accés al seu contingut en línia, que en potenciï la consulta i l'estudi. En segon lloc, l'Arxiu està actuant en la integració del fons de Proname i a completar l'ingrés de la documentació que encara es troba a les instal·lacions d'aquesta empresa.

EL PROYECTO PRONAME, SL

L'empresa Proname, SL (Proyectos Navales del Mediterráneo) va néixer l'any 1962 per desenvolupar tasques d'oficina tècnica d'enginyeria naval. L'àmbit de negoci de Proname ha estat la construcció d'embarcacions, sobretot pesquers de la zona mediterrània, i la producció d'estudis d'estabilitat, arquejos, reformes i abanderaments de vaixells.

L'any 2004, Proname va fer donació al Museu Marítim d'una part de la producció documental de la seva oficina tècnica. En aquell moment van ingressar a l'Arxiu 4.000 expedients tècnics dels projectes navals amb plànols originals associats. Un any després, el 2005, Proname féu una segona donació de plànols. L'empresa havia emprès un projecte de digitalització dels documents produïts per l'oficina tècnica, i l'ingrés al Museu Marítim es va produir en el context de substituir el paper pels nous suports digitals.

Actualment, Proname està en vies de finalitzar la digitalització de tots els projectes. Per aquest motiu, l'Arxiu del Museu Marítim els va plantejar actuar a les seves instal·lacions amb la finalitat de preparar el següent ingrés de documentació a l'Arxiu del Museu. Es va acordar realitzar conjuntament una primera neteja dels expedients, facilitar la utilització de capses d'arxiu en l'encapsament dels documents, una retolació adequada i l'elaboració

d'una base de dades on es fes constar la relació dels documents per transferir al Museu.

Aquesta metodologia de treball ens permetrà tenir disponible la documentació des del mateix moment d'ingrés a les nostres instal·lacions i efectuar-lo en unes condicions de màxima qualitat. La relació de contingut controlada és una eina imprescindible per efectuar un tractament adequat dels drets de propietat intel·lectual i dels d'exploració que es desprenen de la realització de projectes i plànols d'enginyeria.

Continuant en estreta col·laboració amb Proname, iniciarem la identificació de la documentació de la gestió administrativa de l'empresa. Amb aquesta segona actuació, que es realitzarà in situ i en un curt termini de temps, volem mantenir la integritat del fons amb la incorporació dels documents que expliquen la gestió de l'empresa, més enllà del resultat del seu producte final, els projectes i plànols d'enginyeria.

L'excel·lent col·laboració de Proname ha fet possible el treball de coordinació i tractament dels seus documents i permetrà que l'Arxiu pugui posar a disposició dels usuaris en un breu espai de temps les còpies digitals de tots els projectes. Aquest treball conjunt afavorirà en un futur pròxim l'accés als documents en línia, tot complint amb els terminis de consulta i de difusió pactats entre ambdues institucions.

Restauració de la pintura *Vista del port de Barcelona*, de Francesc Soler i Rovirosa

Departament de Restauració
i Conservació Preventiva del MMB

Els visitants del Museu Marítim de Barcelona, durant un any i mig, han pogut observar de prop la restauració de la pintura *Vista del Port de Barcelona*, de 2,18 m x 7,30 m, realitzada l'any 1889 per Francesc Soler i Rovirosa.

L'espai de treball, condicionat dins l'àrea d'exposicions, disposava de plafons explicatius on es detallaven els estudis previs realitzats: fotografies amb llum rasant, fotografies amb llum ultraviolada, un estudi amb reflectografia d'infraroig, el resultat de les anàlisis químiques i la descripció de tots els processos de treball que requeria la seva restauració. A mesura que avançava la restauració s'anaven actualitzant la informació i les imatges dels plafons. D'aquesta manera, el públic ha pogut veure un equip de tres restauradores treballant-hi i, a la vegada, informar-se de la feina que estaven realitzant.

Es tracta d'una pintura al tremp de cola sobre una preparació de creta molt absorbent, pintada damunt una tela de cotó d'una sola peça, que presentava un forat important a la part dreta i alguns forats en diferents punts. En successives restauracions, s'havien incorporat sobre la pintura resines pròpies del segle xx, com les resines alquídiques i acríliques, i pigments com el blanc òxid de titani, que es va començar a utilitzar a partir de 1920. Posteriorment, la totalitat del quadre va ser recoberta amb una capa de cera d'abella que va contribuir a adherir la brutícia que ja tenia en superfície i a atreure'n de nova.

Fins el moment en què el museu va decidir emprendre aquest projecte de restauració amb el finançament de la Fundació Museu Marítim i Drassanes Reials de Barcelona,

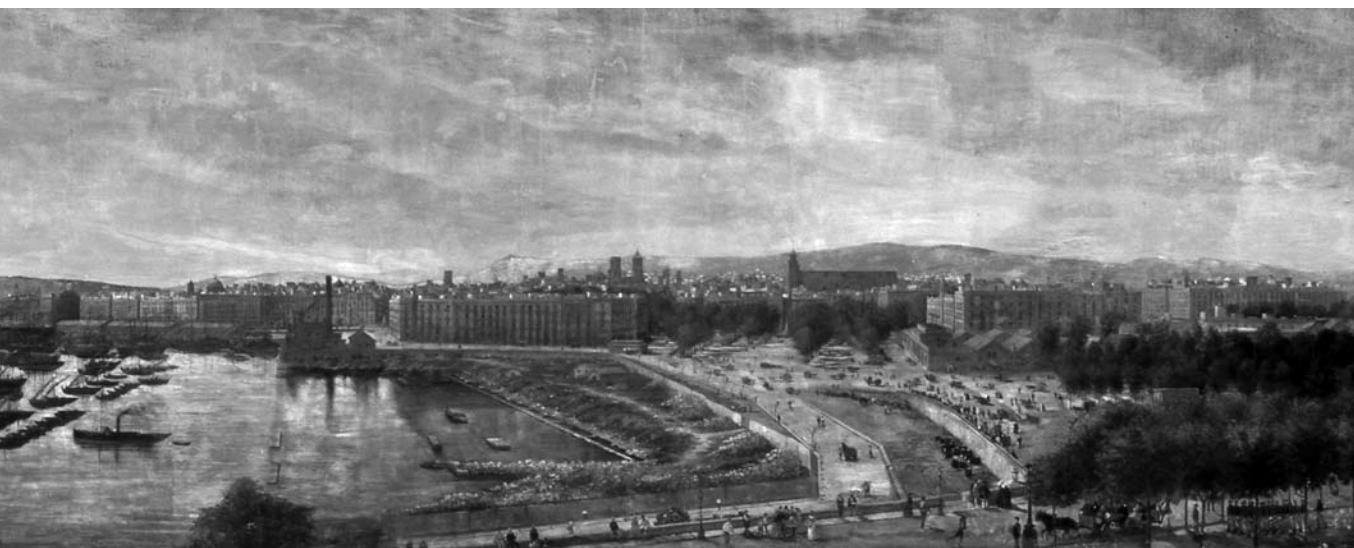
totes les intervencions sobre aquesta obra havien consistit en ocultar les pèrdues de pintura que havia patit per trasllats i manipulacions d'enrotllat, sota noves pinzellades de pintura. Aquestes intervencions de vegades eren molt localitzades, però d'altres arribaven a tenir un abast considerable, com el fet de pintar la totalitat del cel amb una nova pintura fosca que distorsionava l'observació de l'obra de Francesc Soler i Rovirosa.

Els treballs de restauració s'han dirigit a assegurar la conservació de la pintura i a estabilitzar els materials originals de l'obra, és a dir, a la fixació de la pintura despre-

sa, la consolidació de la tela en zones dels marges, dels estrips i dels forats, i l'eliminació de tots els materials afegits, que li provocaven alteracions.

Ha calgut un treball molt meticulós i precís per poder eliminar al màxim els materials acumulats sobre la superfície de la pintura. El procés de neteja s'ha hagut de fer per etapes: primer, eliminar la brutícia adherida; després, reduir l'excés de cera que impedia la utilització de dissolvents; finalment, es va poder treure gran part dels repintats amb l'ajut del bisturí. També van ser eliminats els estucs blancs que cobrien un elevat nombre de llacunes.

tat d'aquesta pintura a l'aigua, només es va utilitzar estuc en els desnivells produïts per pèrdues de tela. De fet, és el mateix desnivell de les pèrdues el que permet que amb una il·luminació rasant es pugui diferenciar la pintura original de la reintegració pictòrica. Però, per tal que la reintegració sigui més llegible, es va realitzar amb petites pinzellades horitzontals. D'aquesta manera, amb una observació general de l'escena pintada per Francesc Soler i Rovirosa, al públic li passen desapercebudes les alteracions que havia patit al llarg dels anys, mentre que qualsevol estudiós que s'apropi a l'obra i la miri amb atenció

Finalitzat aquest procés, l'aspecte de la pintura torna a apropar-se al de 1889, tenint en compte que hi ha alteracions provocades pel temps i per les successives restauracions que han variat el seu aspecte de manera irreversible.

La darrera fase dels treballs de restauració va ser la reintegració pictòrica, és a dir, la reintegració cromàtica de les llacunes, les taques i les altres alteracions, com els estrips i els forats, que interferien en l'observació de la pintura. A causa de l'elevat percentatge de pèrdua de pintura -gairebé el 60%- , la tècnica original i l'alta sensibili-

pot diferenciar-ne les parts de pintura original de la reintegració realitzada.

Ha estat una restauració molt complexa, no només per les seves dimensions, sinó per tractar-se d'una pintura al tremp, amb molts materials afegits i amb un percentatge de pèrdues molt elevat. El treball, però, ha estat molt satisfactori, ja que ha permès de recuperar una obra que estava molt deteriorada, tornar-la a exposar en públic, tenir-ne un coneixement tècnicament complet i comptar amb un excel·lent recull fotogràfic de tot el procés de restauració.